

Η ΚΙΝΣΤΕΡΝΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

In memoriam
Αλκμήνη Διαμαντοπούλου

Έλλη Μέλη
Νίκη Σταυρίδη
Δέσποινα Παπουτσόγλου
Ρέα Σταθοπούλου
Μερκούριος Μερκούρογλου
Ρέα Ξενιάδου-Πουρνάρα
Ελένη Φίλη-Νιότη
Ιωάννα Ψαροπούλου-Δόκου
Θάνος Ζαράγκαλης
Στέλλα Χρηστίδου

Μνήμη Γιώργου Πασαδαίου

Μ. Αλεξιάδης, Γ. Ιωαννίδης, Α. Καραγκιούλογλου
Μ. Κεφαλάκη, Τ. Λιοναράκη-Χρηστίδου, Α. Μιχοπούλου
Α. Ντερμαντζής, Γ. Σκαρλάτος, Σ. Τσιλένης

Χρήστος Τσιόλκας (Christos Tsiolkas)

Αθανάσιος Δράκος
Ντίτζλε Αράλπ (Dicle Aralp)

Μικρασιατική μνήμη - 1922

Βικτωρία Ντάφυλλα
Έβη Ντερμαντζή
Καλλιροή Δαφνά
Γιώργος Ξεινός

Ειδήσεις / Πολιτιστικές ειδήσεις από την Πόλη / Νέα βιβλία

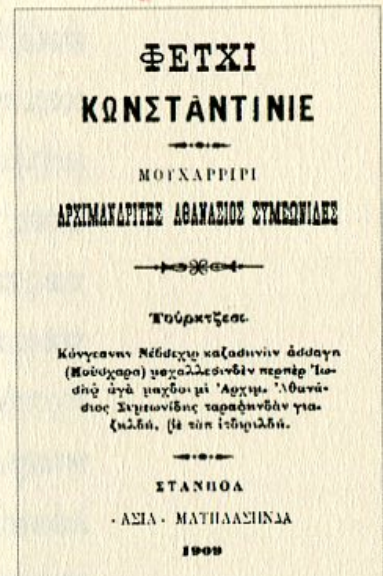
ΑΘΗΝΑ • ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Σεβίμ Γιλμάζ Ονντέρ (Sevim Yılmaz Önder)
- Ελίφ Οζτζάν Ουγούρ (Elif Özcan Uğur),
Karamanlica Istanbul'un Fethi. Feth-i Kon-
stantiniye, Dergâh, Ιστανμπούλ 2021, σ.σ. 339.

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΙΔΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΝΕΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ

Κυκλοφόρησε τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους στην Κωνσταντινούπολη η σχολιασμένη από τις επιμελήτριες μεταγραφή στην νέα τουρκική το σπάνιο ιστορικό σύγγραμμα του Αθανασίου Συμεωνίδη, στα караμανλїδικα με τον τίτλο *Η άλωση της Κωνσταντινάδος*. Το πρωτότυπο έχει ως κολοφώνα στο εσώφυλλο *Φέτχι Κωνσταντίνιε/ μουχαρρίρι Αρχιμανδρίτης Αθανάσιος Ι. Συμεωνίδης/ τούρκτζεσι Κόνγεανη Νέβσεχιρ καζασηνήν άσσαγη (Μούσχαρα) μαχαλλεσινδέν περπέρ Ιωσήφ αγά μαχδουμί Αρχιμ. Αθανάσιος Συμεωνίδης ταραφηνδάν γιαζηλδή, βε ταπ ιτδιριλδή./ Στανμπόλ, «Άσια» ματπαασηνδά, 1909³,*

3. Η απόδοση του κειμένου είναι: Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ / ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ / Τουρκικά / Γράφηκε και τυπώθηκε από τον Αρχιμ. Α.Ι.Σ. / γιο του κουρέα Ιωσήφ αγά από την συνοικία Κάτω (Μούσχαρα) / της κωμόπολης Νεαπόλεως [του βιλαετιού] του Ικονίου. / Ιστανμπούλ / Εισ το τυπογραφείο «Άσια» / 1909. Το βιβλίο καταγράφεται από τους Ευαγγέλια Μπαλτά στο *Karamanlidika, XXe siéc-*

ενώ στο εξώφυλλο αλλάζει ο τόπος έκδοσης ονομασία και γίνεται Δερσααδετδέ, δηλαδή η Πύλη της Ευδαιμονίας, που ήταν η επίσημη ονομασία της Πόλης, το έτος έκδοσης. Ο τόμος αποτελείται από οκτώ τμήματα, εκ των οποίων τα πρώτα δύο έχουν επτά κεφάλαια τα οποία υποδιαιρούνται σε δέκα τρία υποκεφάλαια.

Αναλυτικότερα εκτός από τον πρόλογο και τις συντομογραφίες στην «Εισαγωγή» διερευνάται η προέλευση των Καραμανλήδων και τα καραμανλήδικα, η τουρκική «καραμανλική» γλώσσα και λογοτεχνία, ιδιαίτερα η ιστοριογραφία και τα κείμενα για την άλωση, καθώς επίσης η πολιτική κατάσταση πριν από την άλωση με έμφαση στις πρώτες πολιορκίες της πρωτεύουσας προ και μετά της έλευσης των οθωμανών. Το τελευταίο υποκεφάλαιο εξετάζει την προέλευση

le. Bibliographie Analytique (ΚΜΣ, 1987) και τον Βασίλη Δαφνοπατίδη στο *Καραμανλίδικη βιβλιογραφία (1718-1929)* (Επτάλοφος, 2016). Αποτελείται από τρία κεφάλαια που έχουν ως υπέρτιτλο «Ταρίχι Οσμανί Σιγιασί (Πολιτική ιστορία των Οθωμανών)»: (α) Σουλτάν Μεχμέτ Β' (σ.σ. 4-27), (β) Ημερολόγιο της πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης (σ.σ. 27- 71), στην συνέχεια υπάρχει η ίδια λιθογραφία του «Ιμπεράτωρ / Κωνσταντίνος Παλαιολόγος» (στα ελληνικά, σ. 72), (γ) Η άλωση της Κωνσταντινούπολης / έτος 1453 Μαΐου 29 / ημέρα Τρίτη (σ.σ. 73-92) και τέλος υπάρχει Κατάλογος συνδρομητών με εκατοντάδες ονόματα προπληρωμής της έκδοσης από όλα τα μέρη της Μικράς Ασίας (σ.σ. 92-108), ο οποίος δεν δημοσιεύεται σε αυτό το βιβλίο για προφανείς λόγους έλλειψης ενδιαφέροντος.

της ονομασίας του άστεως και αν ήταν το αραβικό Κωνσταντινίγιε σε μετάφραση από το ελληνικό όνομα του ιδρυτή αυτοκράτορα ή η μετατροπή του σε [ε]ι[ς]-σταν-μπόλ[η] με την παραλλαγή του Ισλάμπολ, που καθιερώνεται το 1740 σε ένα φερμάνι, από την πρόθεση «εις» την οποίαν παραδέχονται και οι Τούρκοι μελετητές. Στο δεύτερο τμήμα με τίτλο «Διερεύνηση» παρατίθενται η προσωπικότητα του συγγραφέα όπως συνάγεται από το κείμενο, διότι δεν έχουν βρει κανένα βιογραφικό του στοιχείο, και τονίζεται ότι παρότι παραμένει ως προς την εθνική ταυτότητα του Ρωμιός της Ανατολής, καλλιεργημένος και μορφωμένος γνωρίζοντας την ελληνική, δεν κρύβει την λύπη του για το γεγονός της άλωσης και του τέλους της αυτοκρατορίας ενώ προσπαθεί να έχει μια ουδέτερη στάση δίχως να ξεχνά ότι είναι πολίτης του οθωμανικού κράτους. Για τις επιμελήτριες που ασπάζονται την κυρίαρχη άποψη της τουρκικής ιστοριογραφίας το ύφος του συγγραφέα για τα συμβάντα μετά την άλωση θεωρείται εν μέρει υποκριτικό μετρώντας πόσες φορές στο κείμενο αναφέρεται για το σουλτάνο ως εξοχώτατο (43 φορές ως *χαζρέτ-ι παντισάχ*) ενώ για το αυτοκράτορα μόνο τέσσερις φορές τον αποκαλεί με τον δέοντα σεβασμό ως *ζατ-ι ιμπερατώρ* από τις 114 φορές που απαντάται η λέξη στο κείμενο, παρόλο που τον θεωρεί μάρτυρα εντός εισαγωγικών! Στη συνέχεια ακολουθεί η παρουσίαση του εντύπου από την βιβλιοθήκη του Σακκουλίδη, οι πηγές του κείμενου κατά την διάρκεια

της άλωσης όπως οι χρονικογράφοι Λαόνικος Χαλκονδύλης, Νικολό Μπάρμπαρα, Γεώργιος Φραντζής, Μιχαήλ Δούκας, Ζωρζή Δολφίνος, Μιχαήλ Κριτόβουλος, Καθολικός επίσκοπος Μυτιλήνης Λεονάρδος, και οι μεταγενέστεροι ιστορικοί όπως οι Ζοζεφ Χάμμερ, Εντουαρντ Γκίμπον, Αντρέας Ναϊβιντ Μορτμάν, Χαϊρουλλάχ εφένδη. Στο τρίτο υποκεφάλαιο περιληπτικά αναφέρονται τα κεφάλαια του έργου πριν και κατά την πολιορκία ανά ημέρα ξεκινώντας από την 23^η Μαρτίου μέχρι την 29^η και την κατάσταση στην Πόλη μετά την εκπόρθηση. Με την παρουσίαση των προσωπικοτήτων που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στα γεγονότα κλείνει το δεύτερο τμήμα. Έτσι σκιαγραφούνται ο σουλτάνος Μεχμέτ Β΄, ο αρχιβεζίρης Χαλίλ πασάς που εκτελέστηκε ως φιλοβυζαντινός, ο αντικαταστάτης του Ζαγανός πασάς, ο στρατηγός Ισχάκ πασάς, ο ναύαρχος Μπαλτάογλου Σουλείμάν μπέης, ο υπερασπιστής της Πόλης με τους βυζαντινούς Ορχάν Τσελεμπή που ήταν συγγενής του σουλτάνου, ο αυτοκράτωρ Κωνσταντίνος ΙΑ΄ και ο μέγας δούκας Λουκάς Νοταράς.

Τα υπόλοιπα τμήματα είναι δίχως κεφάλαια: στο 3^ο μεταγράφεται το κείμενο στην τουρκική με λατινικούς χαρακτήρες, στο 4^ο μεταφράζεται στα σημερινά τουρκικά, στο 5^ο αναγράφονται 68 τίτλοι βιβλίων και άρθρων ως βιβλιογραφία. Σημειώνουμε τρεις τίτλους της οθωμανολόγου και ερευνήτριας του ΕΙΕ Ευαγγελίας Μπαλτά και από ένα τίτλο του διάσημου ιστορικού Σπύρου Βρυώνη και της Πολίτισας βυζαντινολόγου

Ιουλιανής Χρυσοστομίδου ως ελληνικές συμβολές πέρα από τον βυζαντινό Φραντζή που είναι μεταφρασμένος στα τουρκικά, όπως οι Βενετοί Μπάρμπαρα, Δολφίνο, ο Γερμανός φιλόλογος Μαρτίνος Κρούσιος και ο Αρμένης Κιομουρτζιάν. Αν εξαιρέσουμε τους 16 τίτλους από ξένους μελετητές οι υπόλοιποι 42 τίτλοι προέρχονται από 30 Τούρκους ιστορικούς με την πλειοψηφία να κατέχει του Χαλίλ Ιναλτζίκ, με έξη συγγράμματα. Τέλος μια ακόμη παρατήρηση είναι ότι τα 17 (25%) από το σύνολο των τίτλων προέρχονται από λήμματα της Ισλαμικής Εγκυκλοπαίδειας του Τουρκικού Βακουφικού Ιδρύματος. Στο 6ο λαμβάνει μέρος λεξικό οθωμανικών λέξεων του караμανλικού ιδιώματος προς την σύγχρονη τουρκική που καλύπτει 46 σελίδες με δύο στήλες, δηλαδή πάνω από τρεις χιλιάδες λέξεις και εκφράσεις, που είναι πολύ χρήσιμες για κάθε ερευνητή. Το 7^ο είναι ένα εξασέλιδο ευρετήριο κυρίων ονομάτων και τέλος στο 8^ο τμήμα παρατίθεται η φωτοστατική επανεκτύπωση του πρωτοτύπου ως την σ. 92.

Τέλος μεταφράζοντας το οπισθόφυλλο βιβλίου παρατηρούμε ότι δίνεται έμφαση στην συζήτηση αν οι Καραμανλήδες είναι στην εποχή του Βυζαντίου Τούρκοι μισθοφόροι, δηλ. τουρκοποιημένοι Ρωμιοί (Türklesmis Rumlar) ή αφομοιωμένοι Ορθόδοξοι Ρωμιοί. Ακόμη από την πρώτη παράγραφο του προλόγου ξεκινούν με τον ορισμό όπου τα караμανλήδικα είναι η «τουρκική караμανλική» γλώσσα, που έγραφαν οι τουρκόφωνοι

ορθόδοξοι με ελληνικό αλφάβητο. Μπορεί να χαρακτηριστεί ένα ιδίωμα της οθωμανικής τουρκικής, η οποία περιέχει περιορισμένο αριθμό ελληνικών λέξεων». Καταγράφονται οι Βρυώνης, Χαράνης, Gibbons, Halkin και Fransz Taeschener ως υπερασπιστές της ελληνικής εθνικής προέλευσης, σ. 16, ενώ οι J. Eckmann, A. Tonybee και G. Jaescke της τουρκικής, σ. 17, δίδωσιν να δίνεται καμία βιβλιογραφική αναφορά, παρά μόνο, παραπέμποντας στο άρθρο της Υφηγέτριας τουρκολογίας Σεβίμ Γιλμάζ Ονντέρ με τίτλο «Η οθωμανική ιστοριογραφία στην καραμανική τουρκική»⁴, η οποία διδάσκει στο Τμήμα Νέας Τουρκικής Γλώσσας στο Πολυτεχνείο του Γιλντίζ. Επίσης έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου την περίοδο 2000-2003, από όπου αποφοίτησε το 1992 από το Τμήμα Τουρκικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας. Το 1993 ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τομέα Παλαιοτουρκικής Γλώσσας στο Πανεπιστήμιο της Ιστανμπούλ και το 1998 απέκτησε διδακτορικό δίπλωμα με θέμα την «Ιστορία των Σελτσούκων/ Τεβαρίχ-ι Αλ-ι Σελτσούκ» στο ίδιο ΑΕΙ.

4. Sevim Yilmaz Önder, «Karaman Türkçesinde Osmanlı Tarih Yazıcılığı (Οθωμανική ιστοριογραφία στην καραμανική τουρκική)», *Türk Yunan İlişkileri Üzerine Makaleler - Dağlar Dağlar Viran Dağlar* (Άρθρα περί των τουρκο-ελληνικών σχέσεων- Βουνά Βουνά Κατεστραμμένα Βουνά), επιμ. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, Ιστανμπούλ 2014.

Καθ' όλη την διάρκεια της αφήγησης τονίζεται η απόγνωση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και η αναισθησία των Ευρωπαίων. Στην πολιορκία της Κωνσταντινούπολης, παρόλο που χριστιανοί Τούρκοι που αποκαλούνται Τουρκόπουλοι, πολεμούσαν στο πλευρό των Βυζαντινών, δεν ήρθε ουσιαστική βοήθεια από την Δύση. Η συμφωνία που αναγκάστηκε να υπογράψει ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος με το καθολικό Βατικανό για την «ένωση των εκκλησιών» ενόχλησε πολύ τους ορθοδόξους. Ενώ ο Πατριάρχης Γεννάδιος αναγκάζεται να καρφώσει στην πόρτα του δωματίου του ένα έγγραφο που έγραφε «Μήπως χάσατε την ελπίδα σας και πλησιάσατε στους Ευρωπαίους; Η Κωνσταντινούπολη θα πέσει στα χέρια των Οθωμανών οπωσδήποτε και θα σας μείνει η απώλεια της πίστης; Το κρίμα θα είναι πάνω σας. [ορθή απόδοση: *Άθλιοι Ρωμαίοι, εις τί επλανήθητε και απεμακρύνετε εκ της ελπίδος του Θεού και ηλίπισατε εις την δύναμιν των Φράγκων και συν τη πόλει εν ή μέλλει φθαρήναι, εχάσατε και την ευσέβειά σας; Ίλεώς μοι Κύριε!...*]», ο Μέγας Δούκας Λουκάς Νοταράς εκστομίζει την περίφημη φράση «Αντί να δω τη μίτρα του Πάπα στην Κωνσταντινούπολη, είναι καλύτερο να δω το τουρκικό σαρίκι» [*Κρείττοτερόν εστιν ιδέναι εν μέση τη πόλει φακιόλιον βασιλεούν Τούρκων ή καλύπτραν λατινικήν*].

Νομίζω αν παραμερίσουμε την εθνοκεντρική ερμηνεία για την ταυτότητα των τουρκόφωνων και όχι μόνο, αλλά όλων των ορθοδόξων που ζούσαν στην Μι-

κρά Ασία ως το 1923 και μείνουμε μόνον στα γλωσσολογικά χαρακτηριστικά και στον γλωσσικό πλούτο των ιδιωμάτων τους θα έχουμε πλουτίσει τις γνώσεις μας για την εξέλιξη δύο γειτονικών γλωσσών.

Σάββας Ε. Τσιλένης

* * *

Βασίλειος Σύρος, *Μεσαιωνική Ισλαμική Πολιτική Σκέψη και Σύγχρονη Ηγεσία*, πρόλογος: Carly J. Nederman, μτφρ.: Νίκος Ταγκούλης, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2020, σ. 135

Περιδιαβαίνοντας στην πολιτική σκέψη της πρώιμης Αναγέννησης σε Ανατολή και Δύση

Με το πρωτοαναγεννησιακό έργο τριών μεγάλων διαστάσεων τοιχογραφιών στην Αίθουσα των Εννέα ή στην Αίθουσα της Ειρήνης του Δημοσίου Μεγάρου της Σιένας με τον γενικό τίτλο «Η αλληγορία της καλής και κακής διακυβέρνησης της χώρας» ο Ambrogio Lorenzetti (1290 - 1348) έθεσε με ένα πολύ εναργή τρόπο το πρόβλημα της διακυβέρνησης των πρώτων δημοκρατικά διοικούμενων κρατών πόλεων. Η *Καλώς-διοικούμενη πόλη και υπαιθρος χώρα*, είναι μια εικονογραφική εγκυκλοπαίδεια που απεικονίζει μια ιδεαλιστική υπαιθρο ή ένα μεσαιωνικό «άστυ (borgo)» και θεωρήθηκαν σημαντικά έργα για τη διατήρηση της ιστορίας της πόλης εκθέτοντας τον καλλιτέχνη ως έναν έξυπνο πολιτικό